

МАКЕДОНСКАТА ДРЕВНА МЕДИЦИНА

Од книгата на Ангелина МАРКУС

ХИПОКРАТОВА ЗАКЛЕТВА

Во часот кога стапувам меѓу членовите на лекарската професија свечено се обврзувам дека својот живот ќе го ставам во служба на хуманоста.

Кон своите учители ќе покажувам долга благодарност и почитување.

Својата професија ќе ја извршувам совесно и достоинствено.

Најголема грижа ќе ми биде здравјето на мојот пациент.

Ќе ги почитувам тајните на тие што ќе ми се доверат.

Со сета своја сила ќе ги одржувам честа и благородните традиции на лекарската професија.

Моите колеги ќе бидат мои браќа.

Во вршењето на должностите кон болните на мене нема да делуваат никакви обзир, вера, националност, раса, политичка или класна припадност.

Од почетокот апсолутно ќе го почитувам човечкиот живот.

И под закана нема да дозволам моите медицински знаења да се искористат спротивно на законите за хуманоста.

Ова го ветувам свечено, повикувајќи се на својата чест.

Голем број лекари, математичари, астрономи, географи, историчари се појавиле низ Македонија и низ светот, кои се школувале во Александрија. Тоа се лекарите Сорен, Арстеј, Руфо, Гален, Диоклио и други.

Од македонските школи во Пергам, Александрија и на островите произлегле многу лекари. Ниту еден од нив не бил од Атина ниту од Рим. Медицината им служеше на сите, и на исток и на запад од Македонија. На исток, од Ерменија до Александрија, за илјада години, во оригинал се зачувани Аристотеловите дела и тие станале предмет за користење на медицинските потреби.

БОЖЕСТВЕНАТА МЕДИЦИНА И ХО

ПОД НЕБОТО НА СВЕЗДИТЕ И ЗОДИЈАКОТ, МАКЕДОНЦИТЕ НАШЛЕ ЗДРАВИ МЕСТА ЗА ЖИВЕЕЊЕ

Под небото на ѕвездите и на зодијакот, Македонците пронашле здрави места за живеење, за среќа и за здравје. Тука изградиле светишта, славејќи ги хероите на хороскопот. Изградиле созвездија на земјата со иста светост, од небото и од Сонцето - македонскиот најголем симбол. Напра-

вивме преглед според имињата во хороскопот и соодветно заболување на органите на човечкото тело. Секој човек, според раѓањето, има свој знак од митологијата во Македонија. Секој човек е предодреден од судбината на раѓањето како хороскопска тема во стоичката филозофија. Најголемите пророци Аполон,

Орфеј и Питија им ја претскажувале иднината на царевите и на народот. Тимот пророци на Александар му го толкувал секој знак од небото, птиците и внатрешните органи на жртвуваните животни. Александар и сам ги познавал тие знаци за да може да чекори толку успешно во иднината. На Хипократ и на царските лекари, на магите, хороскопската медицина им била помошно средство. Македонската медицина се проширила од Александрија низ римската држава. Ископниците во Помпеја покажуваат како функционирале медицинските школи, со многу нагледни средства на човекот, изработени од теракотата, како и болниците со сите инструменти, какви што имало низ Македонија. Собирањето на искуствата, собирањето на описите на појавата на болестите го исполниле со дијагнози и рецепти Хипократовиот корпус. Така, уште повеќе неговата медицина напредувала со многу следбеници. Голем број лекари, математичари, астрономи, географи, историчари се појавиле низ Македонија и низ светот, кои се школувале во Александрија. Тоа се лекарите Сорен, Арстеј, Руфо, Гален, Диоклиј и др.

Веќе кажавме за римските цареви кои имале царски лекари. Нив ги имало многу повеќе. Аскепијад од Битинија дошол во Рим 91 г. за да спроведува физикална терапија. Ги спроведувал Хипократовите принципи во медицината за присуството на 4 вида сокови во телото. Се потпираше и на Демокритовото учење за атомите за да го објасни движењето на воздухот низ телото и затоплувањето. Темисон дошол во Рим за време на Нерон и формирал методична школа за да се среди теоретското со практичното искуство во медицината. Во исто време од Карија дошол Тесал, како лекар, за да помогне за спречувањето на епидемиите кои често се појавувале во Рим. Сорен од Ефес е меѓу попознатите лекари кои произлегле од Александриската македонска медицина и дошол во Рим за време на Хадријан и Трајан. Најмногу се занимавал со гинеколошките болести иако медицината бара сестрано образование за полесно поврзување на причините за заболување. Кон педесеттите години, од Киликија во Рим пристигнал лекарот Атенеј. Подоцна, од Кападокија пристигнал Аретеј и ги применувал книгите за пнеумата, какви што ги оставил Хипократ во своето време. Руф од Ефес ги именувал имињата на делови на телото. Лекувал луѓе кои имале заболени бубрези и строго се придржувал до лекарската етика. Од Пергам познати се Асклепијад и Гален. Како македонски град Пергам го формирале Александровите генерали, затоа медицината се применувала во Асклепијада како царска болница. Клаудие Гален (129-200 г.) од Пер-

Еве ги тие зодијачки знаци, букви, водени, огнени, земни во констелација со ѕвезди од небото над Македонија.

Овен	Јасон, златно руво	заболува глава
Бик	Света сила, Крит	заболува гуша
Рак	Пророштво Делфи	заболува варење
Девица	Богородица	заболува јетра
Скорпија	Асклепио (змија)	заболуваат полови органи
Јарец	Арес	заболуваат колена
Риби	Беломорски делфин	заболуваат стапала
Водолија	Света рена	заболуваат потколена
Стрелец	Кентаур	заболуваат бутови
Терезија	Вселенско архе	заболуваат црева
Лав	Херакло	заболува колк, срце
Близнаци	Диоскури	заболуваат рамења, раце

РОСКОПОТ

гам заминал во Александрија на усо-вршување. Се специјализирал за хирургија и бил повикан во Рим како гладијаторски лекар. Таму бил многу почитуван. Ја ширел медицинската наука низ предавања. Бил и патувачки лекар, додека Марко Аврелие не го назначил за царски лекар на својот син Комод. Не издржал долго, го напуштил Рим и се вратил во Пергам. Како наследник на Хипократ пишувал медицински книги, кои ги собрал во 150 дела. Најдобро ја проучил анатомијата за да може да биде успешен во хирургијата. Како и Хипократ, и тој сметал дека најдобар лекар е филозофот кој ѝ е посветен на лекарската етика. Како од филозофијата, така и од областа на историјата и на медицината, најголем дел од делата се изгубени, препишани, изменети, дополнети и појавени кај понови автори. Гален умрел во 200 г. и долго време по него не можело да се утврди кои се негови оригинални дела, а кои од него се припишани, исто како што се случило и со Хипократ. Од Пергам во Рим се појавил уште еден лекар Онесандар (Александар). Царот Јулијан го поттикнал да замине за Рим, од делата на Хипократ и на Гален да направи енциклопедија за медицината. Од вкупно 72 зачувани се 32 книги, кои со векови се препишувани и употребувани. Исто така, од медицинската теорија, од медицинската материја биле издвоени и составени 4 медицински прирачници. Од списите за фармакологија Диоскурид направил учебник и прирачник за лекови. По Менон и Теофраст, по барање на Аристотел, кога направиле попис на сите билки и лекови, овој прирачник долго останал во употреба во римско време. Мораме да го спомнеме и Филон, кој дошол во Рим за да проповеда аскетизам, духовно исчистување, покажување и други принципи, кои подоцна од етика преминале во христијанство. Сите овие места во Битинија, Карија, Киликија, Кападокија, Ефес, Пергам, Александрија во тоа време биле македонски. Се проширивала македонската држава, се освојувале земји, се бореле војски, а во сè тоа значајно место имала и медицината. Посветени дела, посветени царски лекари и медицина за народот, во која опстојувале паганството, магиите, клетвите и почитувањето на божествата од земјоделската традиција. Македонските школи од Пергам, Александрија и од островите дале голем број лекари. Ниту еден од нив не е од Атина ниту од Рим. Медицината им служела на сите, и на исток и на запад од Македонија. На исток, од Ерменија до Александрија, за илјада години во оригинал се зачувани Аристотеловите дела и тие ќе станат предмет за користење на медицинските потреби. Арапските филозофи и лекари составувале прирачници за медицината,

особено од Аристотеловите списи за природата, како што во Рим се правеле прирачници од Хипократовите медицински книги. Авицена, Авероес и Мојмонид се вметната алка, древната македонска медицина да се префрли преку Шпанија во средновековна Европа. Таквата медицина се користела до XIX век. Авицена од Бухара заминал за Персиските емирати како кралски советник - лекар. Ширел еден вид источен Аристотелизам, го користел Аристотел за исламот и Коранот. Го составил познатиот прирачник наречен Канон за потребите на медицината во арапскиот свет. Овој Канон многу рано бил преведен на латински и на руски јазик. Медицината од Канонот нашла и широка примена во христијанските манастири кога Арапите дошле во Толедо. Покрај сите прилагодувања, реалистичката филозофска и медицинска мисла го опслужувале целиот свет во средновековието. Тоа е македонскиот придонес во науките, особено во медицината.

Ако се читаат Евангелијата на апостолите во Светото писмо од Новиот завет, ќе се изненадиме како и митологијата и медицината си нашле место во теологијата и во религијата - христијанството. Духот на Богочовекот ги познава етиката, математиката и медицината. Има исцелителна моќ. Прави чуда. Исус Христос го поддржува доброто, благословува, има претчувство за претскажување, прави чуда, подучува и сè тоа на еден невообичаен начин, кој им е недостапен на обичните луѓе и на лошите. Тој си избрал 12 апостоли - следбеници, апостолска школа. Бројот 12 како 12 племиња во Македонија со по 12.000 луѓе прават 144.000 лица, избран народ (жената се грижела 1260 дена или 42 месеца или три ипол години итн.). Секако дека овие бројки во себе кријат многу посложени односи, зависности и појави, како што тоа го прават божествената медицина и хороскопот. Учениците на Аристотел во филозофијата и тие на Хипократ во медицината се школувале за да го овековечат знаењето и да им го пренесуваат на поколенијата. Апостолите ја ширеле етиката како човекољубие и медицината како исцелување. Не можеле и не требало да ги повторуваат Исусовите чуда. Само еден, најспособниот, можел да поседува такви добра како Аристотел, Хипократ, Александар, Исус Христос. Да ги погледнеме тие познати седум чуда и да размислиме на што нè потсетуваат.

Исус ја претвора водата во вино.

Исус исцелува болен од далеку.

Исцелување по 38-годишна парализа.

Исус нахранува 5.000 души (со 1 леб).

Исус оди по вода и ја смирува бурата.

Исус исцелува слепороден.

Исус го оживува Лазар од мртвите.

Во сите овие чуда има медицинска

проблематика. Со времето, со просторот, со растојанието, со природата, со светлината, со животот и со смртта се занемаваат сите религии произлезени од христијанството, а христијанството се родило од Македонија. Во таа нулта граница, обележана како ера пред Христовото раѓање и по Христа, македонските држави се ништеле за на нивно место да се појават нови содржини на човечкото живеење. Се родила нова идеологија, со постојана борба, да се зачува највредното, најубавото, најдоброто во народот. Космополитизмот на Македонецот повторно ќе го обединува светот врз религиска основа. Христијанството поаѓа од Македонија со чудесни градби на цркви,

ИСУС ИСЦЕЛУВА БОЛЕН ОД ДАЛЕКУ

базилики, мозаици, фрески, икони со светци, сите со писмо в рака, со традиција за просветување, со ширење на македонската култура, уникатна по сè што застапува. Македонците, македонскиот човек уште долго бил прогонуван. Го убивале во Атина, го убивале во Рим. Ако не беа Македонци, тогаш Апостолите немаше да ја најдат смртта во Рим, немаше да им се случи на Кириловите и на Климентовите ученици толку жестоко да бидат протерувани. Македонското време си трае низ создавањето на трајни, научни и уметнички вредности. Колку полошо толку подобро. И во најлошото сме најдобри да опстанеме, да живееме, да се истакнеме како древен, како библиски, како славен македонски народ.

Ако се направи историски преглед за сите ископини од древноста во Македонија, ќе се согледаат штетите и ограбувањата. На нашиве простори тој македонски Елдорадо ги собирал сите шарлатани, бараби, еретици, злосторници и луѓе од највисок ранг и положба на државите кои минувале и останувале на територијата на Македонија, со една цел: да се присвои што повеќе од македонското неисцрпно богатство. Откопани се асклепијатски болници во Хераклеа, во Лихнида, во Стоби, во Стибера и во сите прастари градови, кои сега се наоѓаат во други држави. Земјата, водата, билките, традициите, со сите преживевани луѓе Македонци успеале во изворна форма со науката да го зачуваат најскапотото: човекот и здравјето. По царството на боговите, по царството на македонските цареви дошло царството на христијанството во Македонија, како школите во медицината, воените школи, лицееумите, школите на апостолските проповеди. Тоа се три периоди на историја, наука и уметност. Медицината е големо обележје на секој од овие периоди. Фамилија на богови, цареви, владици со свештеници, континуирано владееле и го предводеле македонскиот народ. Тој систем на уредување се пренел преку границите на македонската држава и во светот е прифатен по друго име. Само за да не биде македонски, христијанскиот период го нарекле византиски. Се знае дека и тогаш владееле македонски цареви и тогаш преку школите се ширело писмото, се граделе цркви и болници среде светилишта, како што се правело од секогаш во Македонија. Ништо не ги запрело Македонците да градат цркви, манастири, конаци, болници, народни кујни, каде што македонскиот народ се засолнувал од прогони. Во периодот на преминот од римско време во христијанство било укинато ропството, биле ослободени заробените, се лекувале болните од најголемата создадена сиромаштија, се тешеле очајните со некаква верба за посреќно живеење. Во градовите Александрија, Пергам, Цариград, Солун, Ерусалим, Охрид, Скопје за христијаните се граделе првите цркви во светот. И во тој период, како и во времето на Филип II, Македонците биле прогонувани и убивани. Го распнаа Исус Христос, неговите апостоли, Македонците, светци и ангели. Ослепувале, отсекувале царски и народни глави. Што изгубија Евреите? Една маса, свеќник и една тора. Што крв македонска пролеаја! Па, каде е светиот прогонет народ од Библијата? Македонскиот народ спасот го барал бегајќи од Цариград на север до Русија. Таму запре македонската култура, како Ноев ковчег, таму ја растовари својата света ризница од ум, писмо, школи и секаков напредок среде скитските

племења. Таму остана севкупното македонско наследство, кај сродните народи и таму во Русија продолжува. Рим не дојде во Македонија за да гради, туку за да ограбува и да прогонува. Турците само ги преправаа нашите градби, со помош на предавнички племиња, со македонски имиња, како што прават и сега. Бев во Водоча да ја видам фреската на ослепените. Ослепувани цареви, водачи, војници, народ. Посегнуваат во светлината. Со очи се гледа, со ум се согледува виденото кое ни запрело во свеста. Во пишувањето, ми велат, дека имало некој револт кој преминувал и на нив за да бидат со мене. Од болка ќе препукнеме сите ако докрај сфатиме како со наш леб ги храниме оние кои нè уништуваат. Сами се штитиме, со по некој Македонец

беше господинот Ристо Гуштеров, е зачувана истата традиција. Блеснуваат во злато и во бисери, со круна и со ореол македонски цареви светци. Во Соборниот храм во Скопје фреската на царот Константин и на царицата Елена се истакнати од надворешната страна, над главниот влез, за да се поклонат и оние кои не можат да влезат во преполниот храм, двор и улици за време на празниците. Можеби тоа значи потсвесно чување на споменот на првите ктитори на православните светилишта низ христијанскиот свет. Така се чува и споменот на обожавање на Св. Климент Охридски во Русија, кога христијаните прв пат добиле храмови, фрески, евангелија на кирилско писмо, околу X век и со кое сè уште се служат повеќе од илјада години. Кон-

ВО СЕКОЈА ЦРКВА ВО МАКЕДОНИЈА ОД ЛЕВАТА СТРАНА ЈА ГЛЕДАМЕ ФРЕСКАТА НА ЦАРОТ КОНСТАНТИН И ЦАРИЦАТА ЕЛЕНА

кој блеснува низ историјата на нашето долго постоење и паметење. Царот Константин донел закон за заштита на христијаните, маченици, пустинци, Македонци. Во тоа време, мајката царица Елена, со поддршка од дворот, тргнала за да ги подигне првите цркви и манастири за заштита на прогонетите. Тоа го сторила во Цариград, Констанца, Александрија, во Скопје. Тие први царски цркви се од IV век, а најчесто ги носат имињата на Константин и Елена, допирајќи и до денешни денови. Во сите базилики се пренесени истите мозаици какви што биле во царските палати. Мора нешто позначајно да е направено од нивна страна поради што во свеста на македонскиот народ толку длабоко се врежале нивните ликови и дела. Повеќе од илјада и шестотини години во секоја црква во Македонија по влезот во храмот веднаш од левата страна се забележува фреската на царот Константин и царицата Елена. Во новата црква во Радовиш, чиј ктитор

стантинските и Климентовите цркви до прва треба да се истражуваат. Во црквите кои дале заштита, учење, лекување од македонска традиција биле и расколнички легла меѓу народите против Македонија, како што е и сега. Навистина, македонските цркви и манастири во ограбувањата се некој македонски Елдорадо. Таква зачувана изворна форма на човек, здравје и уметност никаде не може да се најде и да се проследи во многу долги периоди како што има кај нас, Македонците. Култот на Големата мајка се појавил во уште поголем заштитник во Македонија, олицетворена во активност на царицата Елена, на Македонката Лидија, на царицата Теодора во Скопје. Тие и уште многу други богати жени и мајки станале заштитници на апостолите.

(продолжува)